

Univerzitet u Beogradu
Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju

V međunarodni naučni skup
Zlatibor 24-27. septembar 2011.

University of Belgrade
Faculty of Special Education and Rehabilitation

5th International Scientific Conference
Zlatibor 24-27. September 2011.

SPECIJALNA EDUKACIJA
I REHABILITACIJA *danas*
SPECIAL EDUCATION AND REHABILITATION *today*

zbornik radova
proceedings

UNIVERZITET U BEOGRADU
FAKULTET ZA SPECIJALNU EDUKACIJU I REHABILITACIJU

UNIVERSITY OF BELGRADE
FACULTY OF SPECIAL EDUCATION AND REHABILITATION

V međunarodni naučni skup
**SPECIJALNA EDUKACIJA I
REHABILITACIJA DANAS**

Zlatibor, 24-27. septembar 2011.

The Fifth International Scientific Conference
**SPECIAL EDUCATION AND
REHABILITATION TODAY**

Zlatibor, September, 24-27. 2011.

**Zbornik radova
Proceedings**

Beograd, 2011.
Belgrade, 2011

SPECIJALNA EDUKACIJA I REHABILITACIJA DANAS
SPECIAL EDUCATION AND REHABILITATION TODAY

Zbornik radova
Proceedings

V međunarodni naučni skup
The Fifth International Scientific Conference
Zlatibor, 24-27. septembar 2011.

Izdavač/Publisher:

Univerzitet u Beogradu, Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju
University of Belgrade, Faculty of Special Education and Rehabilitation
Visokog Stevana 2, 11 000 Beograd
www.fasper.bg.ac.rs

Za izdavača/For publisher:

Prof. dr Jasmina Kovačević, dekan

Urednici:

Prof. dr Nenad Glumbić, Doc. dr Vesna Vučinić

Štampa/Printing:

AKADEMIJA
Beograd

Tiraž/Circulation: 300

ISBN

DETEKCIJA, DETERMINACIJA I PRAĆENJE DECE SA SMETNJAMA U RAZVOJU U OPŠTINI FOČA

Dragan Rapačić¹, Goran Nedović¹, Milan Kulić², Siniša Ristić², Tatjana Ille³, Milan Gajić³,
Oliver Kalajdžić², Vaska Tadić²

¹ Univerzitet u Beogradu, Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju

² Univerzitet Istočno Sarajevo, Medicinski Fakultet

³ Univerzitet u Beogradu, Medicinski fakultet

Problem detekcije, evidencije, praćenja i usmeravanja dece sa smetnjama u razvoju u Republici Srpskoj je kompleksan i do sada nije ostvarena institucionalizovana i stručna povezanost između zdravstva, dečje zaštite, školovanja i socijalne zaštite. Ovi problemi su doveli do: stagnacije u ranom otkrivanju dece ometene u razvoju a samim tim i kasnom uključivanju u odgovarajuće rehabilitacione programe; male obuhvaćenosti dece predškolskim vaspitanjem, osnovnoškolskim vaspitanjem i obrazovanjem kao i profesionalnim osposobljavanjem i zastoja u razvoju mreže institucija koje se bave decom ometenom u razvoju.

Ovom problemu smo pristupili kroz naučno istraživački projekat „Detekcija, determinacija i praćenje dece ometene u razvoju na području Republike Srpske“ koji je odobrilo Ministarstvo nauke i tehnologije Republike Srpske. Ciljevi ovog istraživanja su: otkrivanje dece sa smetnjama u razvoju, njihovo evidentiranje i uspostavljanje mehanizma periodičnog praćenja. Za realizaciju prvog cilja ovog istraživanja izvršena je kvalitativna analiza aktuelne zakonske regulative Republike Srpske u kojoj se pominju deca sa smetnjama u razvoju: Zakon o socijalnoj zaštiti, Zakon o dečijoj zaštiti, Zakon o osnovnom obrazovanju i vaspitanju. Zakon o zdravstvenoj zaštiti i Pravilnik o razvrstavanju lica sa smetnjama u fizičkom i psihičkom razvoju. Na osnovu, obrađanih podataka, na teritoriji Opštine Foča evidentirano je 37 dece sa smetnjama u razvoju sa Nalazom i mišljenjem stručne komisije. Od tog broja, 11 nalazi se u dve osnovne škole. Pored ove dece, u dve redovne škole u Foči nastavu pohađa još 24 dece koja ispoljavaju smetnje u razvoju ali nemaju Rešenje Stručne Komisije. Reč je o deci koja ispoljavaju: Oštećenje glasa govora i jezika 12 (50%); Hronične bolesti 4 (16,66%); Oštećenje vida 3 (12,50%); Laka mentalna retardacija 3 (12,50%), Telesna oštećenja 1 (4,16%) i Poremećaj ponašanja 1 (4,16%).

Ključne reči: evidencija, detekcija, deca sa smetnjama

UVOD

Problem detekcije, evidencije, praćenja i usmeravanja dece ometene u razvoju u Republici Srpskoj je kompleksan i do sada nije ostvarena institucionalna i stručna povezanost između zdravstva, dečje zaštite, školovanja i socijalne zaštite. Problemi rehabilitacije, školovanja i profesionalnog osposobljavanja kao i sveukupne društvene brige o deci ometenoj u razvoju nisu u potpunosti i celovito rešeni do današnjeg dana. Zato se postavljanje metodologije i sprovođenje istraživanja u ovoj oblasti tretira kao jedan od strateških zadataka.

Neusklađenost društvene politike na području detekcije, evidencije, evaluacije i prevencije dece ometene u razvoju u Republici Srpskoj dovela je do: stagnacije u ranom otkrivanju dece ometene u razvoju a samim tim i kasnom uključivanju u odgovarajuće rehabilitacione programe; male obuhvaćenosti dece predškolskim vaspitanjem, osnovnoškolskim vaspitanjem i obrazovanjem kao i profesionalnim osposobljavanjem; zastoja u razvoju mreže obrazovnih, zdravstvenih i socijalnih institucija koje se bave decom ometenom u razvoju; usporen razvoj službi specijalne edukacije, zdravstvene i socijalne zaštite dece ometene u razvoju.

TEORIJSKA POZADINA

U istraživanjima koja se odnose na decu sa smetnjama u razvoju, uglavnom se obraćala pažnja na pojedine oblike ometenosti (u novije vreme autizmu, ranije cerebralnoj paralizi, mentalnoj retardaciji, gluvoći ili slepoći), pojedinim aspektima ometenosti (u novije vreme obrazovanju i zapošljavanju, ranije socijalnoj zaštiti ili lečenju) ili pojedinim obeležjima ometenosti (motorička, kognitivna, intelektualna, neurološka, ortopedska itd). Ovakav pristup nije doprineo teorijskom utemeljenju nauka već fragmentaciji u smeru naučnih disciplina koje su po svojoj prirodi raznovrsne ali međusobno nekoherentne.

CILJEVI ISTRAŽIVANJA

Naše istraživanje ima sledeće ciljeve:

Prvi cilj istraživanja je detekcija dece ometene u razvoju na teritoriji Opštine Foča

Drugi cilj istraživanja je determinacija i evidencija otkrivene dece ometene u razvoju.

METODE ISTRAŽIVANJA

Uzorak

Uzorak ovog istraživanja čine deca sa smetnjama u razvoju (od rođenja do 19 godine). Osnov za uključivanje dece u uzorak je nalaz nadležnog organa na osnovu ICD 10.

Procedura

Formiranje upitnika kojim će se izvršiti detekcija i evidencija dece sa smetnjama u razvoju; distribucija upitnika osnovnim školama i centru za socijalni rad; sakupljanje popunjenih upitnika; unos podataka; kontrola unesenih podataka; formiranje operativne baze podataka sa relevantnim pokazateljima značajnim za detekciju, determinaciju i evidenciju dece sa smetnjama u razvoju na teritoriji Opštine Foča.

REZULTATI ISTRAŽIVANJA

Prikupljene podatke, o evidentiranoj deci sa smetnjama u razvoju, sa teritorije Opštine Foča, klasifikovali smo u odnosu na izvor podatka. U tabeli 1. prikazana je struktura dece sa smetnjama u razvoju evidentirane na teritoriji Opštine Foča.

Tabela 1 – Deca sa smetnjama u razvoju i struktura ometenosti

Redni br.	Vrsta ometenosti	Ukupno	
		N	%
1.	Druge smetnje	13	35,13
2.	Kombinovane smetnje	12	32,43
3.	Telesno oštećenje	3	8,10
4.	Oštećenje sluha	3	8,10
5.	Laka mentalna retardacija	3	8,10
6.	Teška mentalna retardacija	2	5,40
7.	Oštećenje vida	1	2,70
Ukupno		37	99,96

Strukturu dece sa smetnjama u razvoju čini: 13 (35,13%) dece sa Drugim smetnjama; 12 (32,30%) dece sa Kombinovanim smetnjama; 3 (8,10%) dece sa Telesnim oštećenjem; 3 (8,10%) dece sa Oštećenjem sluha; 3 (8,10%) dece sa Lakom mentalnom retardacijom; 2 (5,40%) dece sa Teškom mentalnom retardacijom i jedno (2,70%) slepo dete.

Tabela 2 – Distribucija ispitanika po uzrastu pri nalazu stručne komisije

Uzrast u godinama	Broj	%	% Validni	% Kumulativni
2	1	2,7	2,8	2,8
3	2	5,4	5,6	8,3
4	2	5,4	5,6	13,9
5	2	5,4	5,6	19,4
6	4	10,8	11,1	30,6
7	7	18,9	19,4	50,0
8	1	2,7	2,8	52,8
9	2	5,4	5,6	58,3
10	6	16,2	16,7	75,0
11	2	5,4	5,6	80,6
12	2	5,4	5,6	86,1
13	3	8,1	8,3	94,4
15	2	5,4	5,6	100,0
Svega	36	97,3	100,0	
Nedostaje podatak	1	2,7		
Ukupno	37	100,0		

U Tabeli 2. Prikazani su podaci koji se odnose na distribuciju ispitanika po uzrastu pri nalazu stručne komisije. Najviše ispitanika 7 (18.9%) dobilo je nalaz u sedmoj godini života, zatim sledi 6 (16.2%) ispitanika koji su dobili nalaz u 10 godini i 4 (10.8%) ispitanika koji su dobili nalaz u šestoj godini života. Ostale distribucije su uglavnom ujednačene.

Tabela 3 – Prosečan uzrast pri nalazu stručne komisije u odnosu na vrstu smetnje

Vrsta smetnje	N	\bar{x}	SD	Min	Max
Druge smetnje	12	10,33	3,14	6	15
Kombinovane smetnje	12	8,33	3,03	4	13
Telesno oštećenje	3	6,00	1,73	4	7
Oštećenje sluha	3	5,00	4,36	2	10
Laka mentalna retardacija	3	9,67	1,15	9	11
Teška mentalna retardacija	2	5,50	0,71	5	6
Oštećenje vida	1	3,00	.	3	3
Ukupno	36	8,33	3,40	2	15

Iz Tabele 3. vidi se da je prosečan uzrast ispitanika pri nalazu stručne komisije bio 8,33 godine. Najmlađi ispitanik imao je 2 a najstariji 15 godina. Najveći prosečan uzrast ispitanika bio je kod onih koji su svrstani u Druge smetnje (10,33 godina), Laka mentalna retardacija (9,67 godina) i Kombinovane smetnje (8,33 godine) dok su ispitanici koji su svrstani u Telesno oštećenje, Oštećenje sluha, Teška mentalna retardacija i Oštećenje vida bili manjeg prosečnog uzrasta. Jednofaktorskom analizom varijanse dobijena je statistički značajna razlika u uzrastu ispitanika pri nalazu stručne komisije u odnosu na vrstu ometenosti ($F = 2, 674$; $p = 0,042$).

Tabela 4 – Značajnost razlika pri međugrupnom poređenju prosečnog uzrasta pri nalazu stručne komisije po vrsti ometenosti

(I) Vrsta ometenosti	(J) Vrsta ometenosti	Razlika prosečnih vrednosti	p
Druge smetnje	Kombinovane smetnje	2,00	0,110
	Telesno oštećenje	4,33	0,032
	Oštećenje sluha	5,33	0,009
	Laka mentalna retardacija	0,67	0,731
	Teška mentalna retardacija	4,83	0,042
Kombinovane smetnje	Telesno oštećenje	2,33	0,234
	Oštećenje sluha	3,33	0,093
	Laka mentalna retardacija	-1,33	0,493
	Teška mentalna retardacija	2,83	0,222
Telesno oštećenje	Oštećenje sluha	1,00	0,684
	Laka mentalna retardacija	-3,67	0,142
	Teška mentalna retardacija	0,50	0,855
Oštećenje sluha	Laka mentalna retardacija	-4,67	0,065
	Teška mentalna retardacija	-0,50	0,855
Laka mentalna retardacija	Teška mentalna retardacija	4,17	0,136

Analiza međugrupnih razlika urađena je metodom najmanje značajne razlike (Tabela 4.). Statistički značajna razlika dobijena je pri upoređivanju grupe ispitanika “Druge smetnje” sa grupom “Telesno oštećenje” ($p=0,032$) i “Teška mentalna retardacija” ($p=0,042$) i visoko statistički značajna razlika pri upoređivanju sa grupom Oštećenje sluha ($p= 0,009$). Između ostalih grupa razlika nije statistički značajna.

DISKUSIJA

Iz rezultata koji se ondose na Strukturu dece sa smetnjama u razvoju (tabela 1) možemo primetiti da se izdvajaju tri grupe rezultata sa približno ujednačenim skorovima: u prvu grupu rezultata spadaju deca sa Druhim smetnjama (35,13%) i deca sa Kombinovanim smetnjama (32,30%); drugoj grupi rezultata pripadaju deca sa Telesnim oštećenjem (8,10%), deca sa oštećenjem sluha (8,10%) i deca sa Lakom mentalnom retardacijom (8,10%) a u treću rezultata grupi spadaju deca sa Teškom mentalnom retardacijom (5,40%) i slepoćom (2,70%).

Izdvajaju se tri uzrasne kategorije u kojima su deca dobila nalaz stručne komisije (Tabela 2.). Najzastupljenija je grupa ispitanika koja je dobila nalaz u 7 godini (18,9%), zatim ispitanici koji su dobili nalaz u 10 godini (16,2%) i ispitanici koji su dobili nalaz u 6 godini (10,8%). Ostale vrednosti su uglavnom ujednačene.

Prosečan uzrast ispitanika pri nalazu stručne komisije bio 8,33 godine pri čemu je najmlađi ispitanik imao 2 a najstariji 15 godina (tabela 3). S obzirom na uzrast i vrstu smetnje, najveći prosečan uzrast ispitanika bio je kod onih koji su svrstani u Druge smetnje (10,33 godina), Laka mentalna retardacija (9,67 godina) i Kombinovane smetnje (8,33 godine). Ostali ispitanici (Telesno oštećenje, Oštećenje sluha, Teška mentalna retardacija i Oštećenje vida) bili su mlađeg prosečnog uzrasta. Poređenjem ovih vrednosti jednofaktorskom analizom varijanse dobijena je statistički značajna razlika ($F = 2, 674$; $p = 0,042$).

Poređenjem učestalosti pojave određene vrste ometenosti u strukturi ometenosti analizom međugrupnih razlika metodom najmanje značajne razlike (tabela 4) dobijena je statistički značajna razlika pri upoređivanju grupe ispitanika “Druge smetnje” sa grupom “Telesno oštećenje” ($p=0,032$) i “Teška mentalna retardacija” ($p=0,042$) i visoko statistički zna-

čajna razlika pri upoređivanju sa grupom Oštećenje sluha ($p=0,009$). Između ostalih grupa ometenosti nije bilo statistički značajne razlike.

ZAKLJUČAK

Na osnovu rezultata sprovedenog istraživanja možemo zaključiti sledeće:

Pravilnikom o razvrstavanju lica sa smetnjama u fizičkom i psihičkom razvoju (2003) za nosioca detekcije i praćenja dece sa smetnjama u razvoju određen je Cenar za socijalni rad. U istom Pravilniku, kao kriterijum za determinaciju dece sa smetnjama u razvoju, određena je Međunarodna klasifikacija bolesti (ICD 10).

Najviše je registrovano dece sa Drugim smetnjama (35,13%) i dece sa Kombinovanim smetnjama (32,30%) sve ostale smetnje su zastupljene sa 8.10% (Telesna oštećenja, Oštećenje sluha i Lakom mentalnom retardacijom) manje (Teška mentalna retardacija 5,40% i Slepoća 2,70%) (tabela 1.).

Najviše ispitanika je dobilo nalaz u 7 godini (18.9%), zatim 10 godini (16.2%) i 6 godini (10.8%). Ostale vrednosti su uglavnom ujednačene na nivou od 5,4% (tabela 2.)

Kada su upoređivane vrsta ometenosti i uzrast u kome su ona otkrivena, najveći prosečan uzrast ispitanika bio je kod dece u kategoriji Druge smetnje (10,33 godina), zatim Laka mentalna retardacija (9,67 godina) i Kombinovane smetnje (8,33 godine). Ostale smetnje (Telesno oštećenje, Oštećenje sluha, Teška mentalna retardacija i Oštećenje vida) detektovane su na prosečno mlađem uzrastu. Jednofaktorskom analizom varijanse dobijena je statistički značajna razlika ($F = 2,674$; $p = 0,042$) (tabela 3.).

Poređenjem učestalosti pojave određene vrste ometenosti u strukturi ometenosti analizom međugrupnih razlika metodom najmanje značajne razlike (tabela 4) dobijena je statistički značajna razlika pri upoređivanju grupe ispitanika "Druge smetnje" sa grupom "Telesno oštećenje" ($p=0,032$) i "Teška mentalna retardacija" ($p=0,042$) i visoko statistički značajna razlika pri upoređivanju sa grupom Oštećenje sluha ($p=0,009$). Između ostalih grupa ometenosti nije bilo statistički značajne razlike.

Kategorije ometenosti: Druge smetnje, Laka mentalna retardacija i Kombinovne smetnje, evidentiraju se kasnije nego ostale vrste smetnji.

LITERATURA

1. Vlada Republike Srpske, Strategija unapređivanja društvenog položaja lica sa invaliditetom u Republici Srpskoj 2010-2015.

2. Pravilnik o razvrstavanju lica sa smetnjama u fizičkom i psihičkom razvoju, Službeni glasnik br. 115, Srijeda, 31 decembar 2003.

3. Zakon o osnovnom obrazovanju i vaspitanju Republike Srpske, Službeni glasnik br. 28/94, 30 jul 2008.

DETECTION, DETERMINATION AND MONITORING OF CHILDREN WITH DISABILITIES IN THE MUNICIPALITY OF FOCA

Dragan Rapaić¹, Goran Nedović¹, Milan Kulić², Siniša Ristić², Tatjana Ille³, Milan Gajić³, Oliver Kalajdžić², Vaska Tadić²

¹ University of Belgrade, Faculty of Special Education and Rehabilitation,

² Eastern Sarajevo University, Faculty of Medicine

³ University of Belgrade, Faculty of Medicine

Problem of detection, keeping records, monitoring and guidance of children with disabilities in Republika Srpska is complex. Institutionalized and professional relationship between health, child welfare, education and social protection has not been established yet. These problems have led to: stagnation in the early detection of disabilities in children and therefore the late inclusion in the appropriate rehabilitation programs; low coverage of children with pre-school and primary education as well as professional training and delays in development of institutional network, which should involve institutions specialized in dealing with disabled children.

We approached this problem through scientific research project "Detection, Determination and Monitoring of Children with Disabilities in Republika Srpska", approved by the Ministry of Science and Technology, Republic of Serbia. The objectives of this research are: detection of children with developmental disabilities, their recording, and establishing of periodic monitoring. In order to finish the first objective of this research, quality analysis of the current legislation in Republika Srpska, regarding children with disabilities, was carried out. Those are: the Law on Social Protection, the Law on Child Protection, the Law on Primary Education, Health Care Law and Regulation regarding Classification of people with disabilities in the physical and mental development. Grounded on processed data, in the municipality of Foca, we recorded 37 children with disabilities with recorded opinion of expert committee. Out of those 37, eleven children were located in two elementary schools. In addition to these children, in two regular schools in Foca there are 24 children with disabilities, but without opinion of expert committee. Those are the children with: impairment of voice, speech or language 12 (50%), chronic disease 4 (16,66%), visual impairment 3 (12,50%), mild mental retardation 3 (12,50%), physical impairment 1 (4,16%) and behavioral disorders 1 (4,16%).

Key words: evidence detection, children with disabilities